

МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ ДОНЕЦКОЙ НАРОДНОЙ РЕСПУБЛИКИ

ДОНБАССКАЯ НАЦИОНАЛЬНАЯ АКАДЕМИЯ СТРОИТЕЛЬСТВА И АРХИТЕКТУРЫ

СБОРНИК НАУЧНЫХ ТРУДОВ

**Республиканской
очно-заочной научной конференции**

«НАУКА И МИР В ЯЗЫКОВОМ ПРОСТРАНСТВЕ»

20 ноября 2015 г.

г. Макеевка

УДК 80(06)+81(06)

ББК 81.2

*Печатается по решению ученого совета Донбасской национальной академии
строительства и архитектуры. Протокол № 3 от 30.11.2015 г.*

Наука и мир в языковом пространстве: сб. науч. трудов Республиканской очно-заочной научной конференции (20 ноября 2015 г.). – Макеевка, 2015. – 644 с. : [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://donnasa.ru/inform.php?lng=r&pid=2468&art=2469>.

Сборник содержит 160 научных работ участников Республиканской очно-заочной научной конференции «Наука и мир в языковом пространстве» (Макеевка, 20 ноября 2015 г.).

Материалы представлены по таким тематическим направлениям: «Теоретико-методологические и прикладные проблемы филологии»; «Ономастика Донбасса»; «Язык как отражение духовных и этнокультурных ценностей»; «Межкультурная коммуникация: проблемы и перспективы»; «Методика преподавания лингвистических дисциплин: традиции и инновации»; «Язык и средства массовой информации», каждое из которых состоит из двух частей: 1) работы учёных-лингвистов, литературоведов, культурологов, методистов, педагогов (собственные и в соавторстве); 2) статьи и тезисы аспирантов, магистрантов, студентов, учащихся 10–11 классов под руководством преподавателей.

Издание заинтересует учёных-филологов, педагогов, студентов, учащихся, а также широкий круг читателей.

Редакционная коллегия:

Горохов Е. В.	– председатель оргкомитета, ректор академии, д.т.н., профессор;
Зайченко Н. М.	– проректор по учебной работе, д.т.н., профессор;
Муцанов В. Ф.	– зам. председателя оргкомитета, проректор по научной работе, д.т.н., профессор;
Назим Я. В.	– проректор по научно-педагогической работе и международным связям, к.т.н., доцент;
Левченко В. Н.	– проректор по научно-педагогической и воспитательной работе, к.т.н., профессор;
Назар Р. Н.	– заведующий секцией языковой подготовки и межкультурной коммуникации кафедры прикладной лингвистики и этнологии, к.ф.н., доцент;
Новикова Ю. Н.	– доцент секции языковой подготовки и межкультурной коммуникации кафедры прикладной лингвистики и этнологии, к.ф.н., доцент;
Стифеева А. А.	– начальник отдела дополнительного образования и воспитательной работы (Управление образования администрации Старобешевского района).

4. Роцин С. К. Психология толпы : анализ прошлых исследований и проблемы сегодняшнего дня / С. К. Роцин // Психологический журнал. – 2000. – № 5.

5. Харрис Р. Психология массовых коммуникаций / Р. Харрис. – М. : ОЛМА-ПРЕСС, 2002. – 446 с.

БІБЛЕЇЗМИ ТА СУЧАСНІ ЗАСОБИ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Шкуран Оксана Володимирівна,

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри української мови і загального мовознавства
Луганський державний університет ім. Тараса Шевченка

Кінець ХХ століття в сучасному мовознавстві ознаменувався зміною наукової парадигми – переходу до антропоцентричного вивчення мови (О. А. Пустовалова, В. І. Гідирицька, О. С. Кубрякова, Г. А. Золотова та ін.). Антропоцентризм визначається тим, що людина стає точкою відліку в науковому дослідженні, в його перспективах і кінцевих цілях. Цей підхід ілюструє «тенденцію поставити людину на чільне місце у всіх теоретичних передумовах наукового дослідження і обумовлює його специфічний ракурс» [7, с. 212].

У такому випадку постає питання, про яку людину йдеться мова: про людину, що еволюціонувала від мавпи або про людину, створену Богом? Саме в цьому питанні криється принципова відмінність в оцінці самої людини та її діяльності, в тому числі й мовної. В останньому випадку точніше було б говорити не про антропоцентричний, а про теоцентричний підхід до філологічних досліджень. Неможливо зрозуміти і вивчати релігійну мовну особистість без урахування основних світоглядних уявлень самої особистості. Якщо антропоцентрична парадигма визначає підхід до мови як до світу, що лежить між зовнішніми та внутрішніми явищами людини, стало традиційним посилення на В. фон Гумбольдта, що теоцентрична парадигма визначає людину і мову як створіння Боже з посиланнями на Біблію і святоотцівське вчення. Саме послуговуючись цим принципом, необхідно вивчати проблеми, що стосуються людини, її віри / невіри та мови: мова та релігія, мова та культура, мова та свідомість, мова та комунікація та ін. Можна припустити, що саме теоцентрична парадигма – майбутнє всіх наукових досліджень, про що свідчать публікації на тему релігії та науки. „Цей перехід буде поступовим, а проміжною ланкою може бути збереження антропоцентричної парадигми, але заснованої на релігійній, зокрема, християнській антропології, яка може служити методологічним підґрунтям сучасних гуманітарних досліджень” [3, с. 65].

У лінгвістичних дослідженнях учені посилаються на праці В. фон Гумбольдта, Л. Вітгенштейна, Й. Л. Вайсгербера, Е. Гуссерля та ін. Безумовно, знати цих та інших видатних учених слід, але не будемо забувати,

що вони були представниками інших конфесій. 2007 року на відкритті XV Міжнародних Освітніх Різдвяних Читань Святіший Патріарх Московський і всієї Русі Алексій говорив про те, що „нинішня система освіти проникнута матеріалістичним духом. Якщо ми вважаємо себе православними християнами, то все, що ми робимо, повинно відповідати вченням Церкви, щоб ми не тільки знали, але й жили згідно з ученням, як наставляв святий Василій Великий» [8, с. 2].

Тому останнє десятиліття спостерігається поступова зміна наукової парадигми і визначаються нові об'єкти дослідження, а саме, – релігійна мова (сакральна мова, культова мова, мова сакруму (Zdybicka), молитовна мова (Weclawski), мова Церкви та ін.

Термін *релігійна мова* активно вживається в польській лінгвістиці, де відзначається три основні підходи в її розумінні. Авторами підкреслюється зв'язок мови з релігією (Rowalski 1973; Zdybicka 1984; Kloczowski 1994). Зокрема З. Здибіцька пише: „Релігія, розглянута як соціальне явище, глибоко пов'язана з культурою, охоплює доктрину, систему істин, проголошуваних певною групою людей, моральні норми і звичаї, кодифікований культ, а також інститути, покликані визначати і передавати доктринальні істини, моральні принципи” [9, с. 176]. Словацький лінгвіст Й. Містрік розглядає релігійний стиль в групі так званих „суб'єктивних стилів”, підкреслюючи їх близькість до художнього і ораторського стилів [7, с. 83].

Православна лінгвістика як міждисциплінарний науковий напрямок – нове перспективне явище в галузі гуманітарних дисциплін. Філологія як наука зародилася в надрах синтезу філософії та богослов'я та реалізовувалася на перших порах свого існування як їх складова. Православна лінгвістика повертає вітчизняну філологію до джерел, але вже на новому рівні наукового гуманітарного знання, враховуючи багатовікові досягнення його розвитку.

Як відомо, в православній церкві Московського Патріархату в якості мови богослужіння використовується церковнослов'янський переклад Біблії, що бере свій початок з кирило-мефодіївського часу і переніс в ході багатовікового розвитку чимало редакторських змін, спрямованих на уніфікацію тексту і наближення його до російської літературної і народної мови. 1816 р. уперше було видано текст руського Євангеліє, а 1876 р. російською мовою вперше було надруковано повний переклад Біблії, затверджений священним Синодом (Логачов, 1991). Зрозуміло, що біблеїзми, здавна проникали в російську та українську літературні мови, входили в нього спочатку в церковнослов'янській формі; з витісненням із літературного вжитку старослов'янських і заміні власне російськими формами, біблеїзми також підлягали цьому процесу. Східнослов'янські мови, на відміну від інших європейських, сприйняли через церковнослов'янські переклади й чимало запозичень з грецької, які придбали в літературному і мовному вживанні марковану стилістику і семантику і тому знайшли статус біблеїзмів.

Актуальність теми дослідження пов'язана і з розумінням, і з визнанням культурної домінанти мови, яка розкриває традиціоналізм мислення через

рефлексивність релігійних картин світу православ'я. Вона визначається перспективністю вивчення: православних фразеологізмів, паремій, досліджуваних східнослов'янських мов в аспекті міжкультурної комунікації. Відомий російський фразеолог В. М. Мокієнко називає це дослідженням динаміки біблеїзмів [6, с. 10].

Зокрема, ми спробуємо окреслити роль біблеїзмів – біблійних фразеологізмів, що є надслівними, оцінними, семантично цілісними (з допуском варіантності) експресивними одиницями, що виконують вторинно-номінативну функцію, відтворювану певною мовною спільнотою.

Простежимо так звану динаміку біблеїзму *Не хлібом єдиним живе людина*, що вперше записаний у Старому Завіті, однак поширився завдяки вже Завіту Новому. У Євангелії говориться про те, що Христос після Хрещення в річці Йордан, пішов у пустелю. Сорок днів Він нічого не їв. Під час перебування в пустелі та суворій стриманості до Ісуса прийшов сатана і сказав: „Якщо Ти Син Божий, скажи, щоб каміння це стало хлібами”. Христос відмовився від пропозиції спокусника, сказавши йому у відповідь: *Написано „Не хлібом самим буде жити людина, але кожним словом, що походить із уст Божих”* [1, с. 24].

Отже, первинна семантика цього біблійного вислову така: людина почуває себе щасливою, в першу чергу, від повноцінного духовного життя. Уживаючи біблеїзм *Не хлібом єдиним живе людина*, ми нагадуємо оточуючим про зневажливе ставлення до матеріальних потреб.

А чим живі сучасні люди? „Хліб – усьому голова,” – говорить прислів'я. Дійсно, ще з первісних часів страх перед голодом, смертю диктує людині потребу в їжі, теплі, світлі... Але з розвитком людської цивілізації зросла і розширилася ієрархія наших бажань. Так що ж може бути головнішим, ніж їжа, вода і повітря в нашому житті?

Як же сучасні засоби масової інформації, поглинаючи позанавчальну, позапрофесійну діяльність «мирян» визначають семантику біблеїзму *Не хлібом єдиним живе людина*. Для прикладу візьмемо форуми-обговорення з рубриками:

Не хлібом єдиним живеться чоловікові. І здобною булочкою мріє поласувати.

На цьому форумі учасниками є чоловіки-полігамісти, які віддають перевагу обговорювати „інтимні” бажання і мріяння. Булочкою здобною називають жінку з „вільними поглядами на інтимне життя”, що не зв'язує себе вузами подружнього життя і не визнає жіночої моногамності.

Не хлібом єдиним живе людина – харчування потрібно і розуму.

Хочемо відповісти словами відомого російського філософа ХХ століть І. А. Ільїна: „Релігійно сліпі і безкрилі покоління нашої епохи виникли не відразу: людина осліпла закономірністю матерії, стрункністю розуму і силою формальної волі; і віддала їм центральне місце свого духу, а душевна інерція і еволюція техніки доробила інше” [5, с. 47].

Зустрічаємо трансформації і в назвах статей інтернет-видань, напр.: *Не хлібом єдиним, але й мацою (маца – прісний єврейський хліб); Не хлібом єдиним*

живе людина – складете гастрономічні вірші і надайте думці форму і голод Вам не страшний; Не хлібом єдиним живе людина. Потрібно щось випити, Живі не хлібом єдиним – мислимо, а значить – живемо; Не хлібом єдиним сита людина; Не хлібом єдиним ... Але, без закуси пити, – не супер!

Таким чином, в засобах масової інформації реалізується повна духовно-семантична деформація біблійного вислову *Не хлібом єдиним живе людина*, що супроводжується негативною трансформацією. Маркетологи і фахівці з реклами вважають, що близько вісімдесяти відсотків читачів приділяють увагу тільки заголовкам. Щоб заінтригувати і зацікавити читача, заголовок необхідно зробити максимально яскравим і незабутнім. У такій якості часто використовуються фразеологічні звороти, і зокрема трансформовані, до них публіцисти вдаються з метою створення найбільшого емоційного ефекту. Але є й інші: стійкі емоційно-сприйнятливі на генетичному рівні вираження-біблеїзми легше сприймаються нащадками колись «віруючих» прабабків і швидше відкладаються на підсвідомому рівні – і роблять свою справу аморалізації підростаючого і „блукаючого” поколінь; друга причина – незапланована, а сама собою випливає з потреб бездуховного суспільства – споживацьке ставлення до життя, культ грошей та ін. Тому творці сайтів, не замислюючись над етимологією так званої „ходової назви” намагаються привернути увагу до своїх форумів і збільшити кількість учасників обговорення.

„Разом з Рабле і слідом за Вольтером європейське людство висміяло і просміяло всі свої святині. Разом з Байроном воно захопилося демонізмом. Разом з Ніцше воно наздогнало свій нігілізм і своє антихристиянство. Цим була остаточно підготовлена релігійна криза нашої і наступної за нами епохою” [8, с. 47].

Але є й життєстверджуючі, що правильно визначають наближену архісемантику досліджуваного біблеїзму, напр.: *Не хлібом єдиним ти жива, людина, – Ти жива, людина, і любов'ю* (Л. Філатов); *Не хлібом єдиним, все живе людина. Але манною небесною і Духом Святим!* (І. Маліновська); ... *Щоб не хлібом єдиним – Не хлібом! – А надією врятованим хрестом!* (Ф. Цаголова) та ін.

Підводячи підсумок фрагменту наукового пошуку: як інтерпретується біблеїзм *Не хлібом єдиним живе людина* в сучасних соціальних інтернет-мережах? – Наголошуємо на необхідності подальшого наукового моніторингу біблеїзмів у сучасному контексті ЗМІ з метою роз'яснювальної роботи первинного семантичного вмісту стійких поєднань, узятих з Книги книг, підвищення інтересу до православної лінгвістики. Завершуючи сказане, повертаємося до цитати В. М. Мокієнко, який називає це явище динамікою біблеїзмів. Але вона буває як позитивною, так і негативною. У нашому випадку активне функціонування біблеїзму сприяє негативній семантичній динаміці.

Література

1. Библия : Книги Священного Писания Ветхого и Нового Завета. – М. : Издание Московской Патриархии, 1990. – 1372 с.
2. Гадамский А. К. К проблеме определения теолингвистики / А. К. Гадамский // Ученые записки ТНУ. – Т. 17(56). – № 1 : Филологические науки. – Симферополь : ТНУ, 2004. – С. 63–69.
3. Гадамский А. К. Религиозный язык – теолингвистика – языкознание / А. К. Гадамский // Ученые записки Таврического национального университета. – Филология. Том 20 (59). – № 1. – Симферополь : ТНУ, 2007. – С. 287–292.
4. Кубрякова Е. С. Парадигмы научного знания в лингвистике и ее современный статус / Е. С. Кубрякова // Изв. АН. Серия литературы и языка. – М., 1994. – Т. 53. – № 2. – С. 3–15.
5. Ильин И. А. Аксиомы религиозного опыта. Исследование / И. А. Ильин. – М. : Фолио, 2004. – 589 с.
6. Мокиенко В. М. Библизмы и фольклоризмы : генетическое родство или типологический параллелизм? / В. М. Мокиенко. – In: *Studia Slavica Savariensia*, 2001. – № 1–2. – S. 65–77.
7. J. Mistrik. *Religiozny styl* . / J. Mistrik // *Stylistyka I*. – Opole, 1992. – S. 82–89.
8. <http://www.patriarchia.ru> / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: Рождественские чтения 2007.
9. [http:// www.amen-online.de](http://www.amen-online.de) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: *Zdybicka Z. Człowiek i religia*. – Lublin, 1984. – 210 S.